

VUKMAN PÉTER

# Jugoszlávia, Egyiptom és Nagy-Britannia (1956–1961)

TANULMÁNYOK

A Foreign Office iratainak tükrében\*

Tanulmányomban az 1956–1961 közötti jugoszláv–egyiptomi kapcsolatokat vizsgálom. Habár mindössze hat év történéseit tekintem át, e néhány esztendő különösen eseménydús időszaka volt jelenkori történelmünknek. A Sztálin halálát követő hrucsovi olvadást egy konfrontatívabb, blöffre épülő szovjet politika váltotta fel. (Gondoljunk csak 1956 októberének kettős válságára, Hruscsov 1958-as nevezetes Berlin-ultimátumára, a berlini fal felhúzására, a kubai rakétaválságra, valamint a nukleáris kísérletek egyoldalú szovjet újraindítására és a fegyverkezési verseny fokozására.)<sup>1</sup> Sztálin 1953-ban bekövetkező halála a jugoszláv vezetés számára lehetőséget nyújtott arra, hogy kihasználva az elhúzódozó szovjet–jugoszláv közeledést, bebiztosítva a nyugati gazdasági és katonai segélyekkel, beteljesítse 1949 óta dédelgetett álmát, egy harmadik utas külpolitika megvalósítását.<sup>2</sup> Ennek lesz fontos állomása az el nem kötelezett országok állam- és kormányfőinek első,

\* A londoni levéltári alap kutatásokat a Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj támogatásával végeztem 2011. június–augusztus között. A tanulmány megírása a TÁMOP-4.2.1/B-09/1/KONV-2010-0005 azonosító számú, *Kutatóegyetemi Kiválósági Központ létrehozása a Szegedi Tudományegyetemen* című projekt keretében, az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

1 A témára vonatkozóan magyarul lásd: *John Lewis Gaddis*: Most már tudjuk. A hidegháború történetének újraértékelése. Európa, Bp., 2011.

2 Az 1953–1956 közötti szovjet–jugoszláv közeledésre magyarul lásd: *Marelyn Kiss József–Ripp Zoltán–Vida István*: A szovjet–jugoszláv és a magyar–jugoszláv kapcsolatok a levelezési diplomácia tükrében 1954–1955. *Múltunk* 46. (2001) 1. sz. 233–284. Tito és Hruscsov közeledését jugoszláv és szovjet levéltári források alapján elemzi és több helyütt új megvilágításba helyezi: *Svetozar Rajak*: Yugoslavia and the Soviet Union in the Early Cold War. Reconciliation, comradeship, confrontation, 1953–1957. Routledge, London–New York, 2011. A szovjet–jugoszláv konfliktust követő jugoszláv–brit normalizálódásra lásd: *Vukman Péter*: Moszkvától Londonig. Nagy-Britannia és Jugoszlávia a szovjet–jugoszláv konfliktus idején (1948–1953). Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Szeged, 2011. A Jugoszláviának 1948–1953 között nyújtott nyugati gazdasági és katonai segélyekre lásd: *Vukman Péter*: „Tito felszínén tartása”: Nagy-Britannia szerepe Jugoszlávia gazdasági megsegítésében (1948–1953). *Külügyi Szemle* 15. (2009) 4. sz. 110–129.; *Vukman Péter*: Brit katonai segély Jugoszláviának és a háromhatalmi–jugoszláv tárgyalások. *Világtörténet* 32. (2010) 1–2. sz. 20–35. A jugoszláv külpolitika harmadik világ felé irányuló tapogatózásaival szintén Svetozar Rajak foglalkozott: *Svetozar Rajak*: In Search of a Life outside the Two Blocks: Yugoslavia's Road to Non-Alignment. In: *Great Powers and Small Countries in Cold War 1945–1955 – issue of ex-Yugoslavia. Proceedings of the International Scientific Conference*, Belgrade, November 3<sup>rd</sup>–4<sup>th</sup>, 2003. Ed. Ljubodrag Dimić. Filozofski fakultet, Beograd, 2005. 84–105. A tanulmányról összefoglaló ismertető olvasható: *Vukman Péter*: Svetozar Rajak: Új szövetségese keresése. *Klió* 16. (2007) 2. sz. 148–155.

alakuló kongresszusa 1961 szeptemberében Belgrádban.<sup>3</sup> A mozgalomban Jugoszlávia, India és Indonézia mellett fontos szerepet játszott Egyiptom is, ahol az 1954-es puccs óta a jugoszláv Josip Broz Titóhoz és az indiai Dzsavaharlál Nehruhoz hasonlóan karakteres Gamel Abdel Nasszer állt az ország élén. Tito és Nasszer az általam vizsgált időszakban számos alkalommal találkozott egymással, amelyről a brit diplomácia is rendre jelentett. Nagy-Britannia számára ugyanis, ha nem is azonos mértékben, de mind a két ország fontos volt. A renegát Jugoszlávia azért, hogy különutas külpolitikájával gyengítse a szocialista tábor egységét, míg Egyiptom hagyományosan a brit gazdasági, politikai és stratégiai érdekszféra részét képezte.

Ezért tanulmányomban brit külügyi iratok alapján arra keresem a választ, hogy miként látta a brit diplomácia a két ország kapcsolatainak alakulását, jelentőségét a fenti időszakban. Tanulmányomban arra is kitérek, hogy mik voltak azok a fő csomópontok, amelyek felkeltették a Foreign Office érdeklődését, továbbá azt is vizsgálom, milyen szerepet játszott Jugoszlávia Nagy-Britannia és Egyiptom 1957–1961 közötti közeledésében. Terjedelmi okokból nem tárgyalom ugyanakkor Tito és Nasszer találkozóinak minden egyes, protokolláris részletét, és mellőzöm a jugoszláv–egyiptomi gazdasági kapcsolatok bemutatását.

## A magas szintű jugoszláv diplomáciai találkozók brit megítélése

Josip Broz Tito és Gamel Abdel Nasszer személyesen először 1955. február 5-én, a Dél-Ázsia felől a Szezei-csatornán felfelé hajózó jugoszláv államférfi jachtján találkozott egymással. Megbeszélésüket 1968-ig további húsz hosszabb-rövidebb találkozó követte,<sup>4</sup> az általam vizsgált periódusban először 1955. december 28. és 1956. január 6. között. A jugoszláv államfő indiai és indonéziai látogatásáról hazafelé tartva, Etiópia felől érkezett Egyiptomba, ahol Koča Popović külügyminiszter, Svetislav Stevanović belügyminiszter és Petar Stambolić, a szerb nemzetgyűlés elnökének társaságában 10 napos állami látogatáson vett részt. A vonatkozó brit diplomáciai iratok amellet, hogy beszámolnak a látogatás részleteiről (Tito a *Galeb* jacht fedélzetén érkezett és kivételesen meleg fogadtatásban részesült, Nasszertől átvehette a legmagasabb egyiptomi kitüntetést, a Nílus-rendet, megtekintette az épülő

3 A belgrádi konferencia brit percepciójára lásd: *Vukman Péter: Jugoszlávia és az el nem kötelezett országok belgrádi kongresszusa, 1961. A Foreign Office iratai tükrében. Világtörténet 33. (2011) 1–2. sz. 77–89.*

4 A II. világháborút megelőzően gyakorlatilag nem létezett közvetlen kapcsolat Jugoszlávia és Egyiptom között, a közeledés ténylegesen csak az 1940–1950-es évek fordulóján indult meg. Alvin Z. Rubinstein szerint fontos szerepet játszott ebben, hogy 1949-től kezdődően Egyiptom, 1950-től pedig Jugoszlávia is két évig az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsának nem állandó tagja volt. Tényleges közeledésre azonban csak Faruk király uralmának megdőntése (1952. július 23.) után került sor. Habár a kommunista jugoszláv vezetés kezdetben tartózkodóan fogadta az egyiptomi tisztek puccsát, vezetőit hagyományos katonai diktátoroknak tekintette, 1953 augusztusában már sor került az első egyiptomi katonai delegáció jugoszláviai látogatására, 1954-ben pedig már jelentős fegyverszállítmányt kaptak a balkáni országtól. *Alvin Z. Rubinstein: Yugoslavia and the Nonaligned World. Princeton University Press, Princeton, 1970. 229–233., 240–241.*

asszuáni gátat, a luxori ókori romokat, ellátogatott több múzeumba, részt vett számos fogadáson, sőt még egy egész napos túrát is tett a Nílus deltájában), értékelték is azt.<sup>5</sup> Habár a belgrádi brit nagykövetség 1955. január 7-én a Foreign Office déli osztályának (Southern Department) küldött bizalmas levelében a megbeszélésekről kiadott közös zárónyilatkozat valódi jelentőségének azt tartotta, hogy érdemben „semmi újdonságot nem tartalmazott”,<sup>6</sup> Humphry Trevelyan kairói brit nagykövet (1955–1956) ennél árnyaltabban fogalmazott a látogatásról január 17-én kelt bizalmas összefoglalásában. A nagykövet szerint a zárónyilatkozat a megszokottnál ambiciózusabb volt – főként a „szokásos üres arab nyilatkozatokhoz képest” jelentett javulást. Amellett, hogy Tito látogatása megerősíthette Nasszert független külpolitikájában, arra is lehetőséget nyújtott, hogy a tábornok „oktató jelleggel” teljesebb képet kapjon a nemzetközi politikáról és az arab világnál szélesebb összefüggésben láthassa a világ problémáit: „Miközben tehát Tito marsall itteni látogatása megerősítette Nasszert »független« politikájában és a bagdadi paktum ellenzésében, oktató célzatú is lehetett és [a megbeszéléseken] talán teljesebb képet is kaphatott nemzetközi pozíciójáról.” Sőt Marko Nikezić kairói jugoszláv nagykövettől arról is értesült, hogy Tito a szovjet kommunizmus mibenlétéről is részletes felvilágosítást adott. Trevelyan a látogatást ebből a szempontból is hasznosnak találta.<sup>7</sup>

Az általam áttekintett iratok ugyanakkor arról győztek meg, hogy a brit diplomatákat nem is maga a látogatás, hanem sokkal inkább Titónak hazaindulása előtt, a Tanjug, a jugoszláv hírügynökség tudósítójának adott interjúja, majd hazatérve, Belgrádban elmondott beszéde foglalkoztatta. A jugoszláv államfő mindkét esetben hangot adott azon meggyőződésének, hogy Egyiptomnak jogában áll, hogy bárkitől fegyvert vásároljon,<sup>8</sup> és éles hangon ítélte el az Irak, Irán, Törökország, Pakisztán és Nagy-Britannia között 1955. február 24-én megkötött bagdadi paktumot.<sup>9</sup> A Foreign Office Tito lépését különösen azért nehezményezte, mert Edvard Kardelj, a Szövetségi Végrehajtó Tanács elnökhelyettese és a Jugoszláv Kommunista Szövetség Központi Bizottsága Végrehajtó Bizottságának titkára 1955-ös londoni látogatásakor elvi megállapodást kötöttek, hogy előzetes figyelmeztetés nélkül a jugoszláv politikusok nem bírálják Nagy-Britannia közel-keleti politikáját. A brit diplomaták magának a nyilatkozatoknak az időzítését is kedveztlennek tartották: az ENSZ legutóbbi ülésén a két ország diplomatái szorosan együttműködtek,<sup>10</sup> Jugoszlávia számára kedvezően módosult a britek hozzáállása a jugoszláv adósság átütendezéséről szóló tárgyalásokon, továbbá úgy tervezték, hogy Kardelj és Eden brit miniszterelnök majd februárban, Washingtonban meg-

5 The National Archives–Public Records Office, London; Foreign Office, Political Departments, General Correspondence from 1906–1966; (= PRO FO) 371/124281 RY10316/3.

6 PRO FO 371/124281 RY 10316/1.

7 PRO FO 371/124281 RY 10316/3.

8 A háttérben az húzódott meg, hogy Egyiptom – jugoszláv kikötőn keresztül – jelentős fegyvert vásárolt Csehszlovákiától.

9 PRO FO 371/124273 RY1022/2.; RY1022/8.

10 Törökország megüresedett helyére 1955-ben Nagy-Britannia szorgalmazására Jugoszláviát már második alkalommal választották az ENSZ Biztonsági Tanácsának nem állandó tagjai közé. Vukman P.: Moszkvától Londonig i. m. 96.: 231. jegyz.

beszéléseket folytat egymással.<sup>11</sup> És bár Frank Roberts belgrádi brit nagykövet maga is úgy látta, nem biztos, hogy bolhából elefántot kellene csinálniuk,<sup>12</sup> feletesei utasítását követve január 14-én tolmácsolta a Foreign Office neheztelését. Koča Popović jugoszláv külügyminiszter azonban válaszában kiemelte, hogy beszéldeivel Tito Nasszert kívánta megerősíteni, és biztosította Ófelsége belgrádi képviselőjét, hogy a nyilatkozatok nem jelentenek változást a jugoszláv külpolitikában. *„Azonnal biztosítani kívánt arról, hogy Tito megjegyzései semmilyen változást nem jelentenek a jugoszláv külpolitikában, legkevésbé olyan baráti ország irányában, mint az Egyesült Királyság. Jugoszlávia a továbbiakban sem kíván az eddigieknél jobban beavatkozni a Közel-Kelet kényes ügyeibe; ez irányú lépéseit pedig csak a béke előmozdítására kívánják felhasználni.”* Tito és a jugoszláv vezetés egyébként Nasszerre a „legreménykeltőbb arab politikusként” tekintett, olyanra, akinek a legtöbb esélye van az izraeli–palesztin ellentétek rendezésére.<sup>13</sup>

Habár a megbeszélést értékelve Roberts kedvezőnek tekintette Popović reagálását és úgy látta, hogy a jugoszláv külügyminiszter „bocsánatkérésével egészen addig elment, amennyire egy diktátor külügyminiszterétől az elvárható lehet”,<sup>14</sup> a kérdés továbbra sem került le a napirendről. Frank Roberts még május első napjaiban, Titóval találkozáskor is szóvá tette azt,<sup>15</sup> sőt a téma, egészen pontosan annak hiánya, még az 1956. július 18–19-i jugoszláv–egyiptomi–indiai hármas csúcsról szóló brit beszámolókból is felbukkant.

Mint ismeretes, Nasszer Tito látogatását viszonzva tartózkodott július 12–19. között Jugoszláviában, Nehru pedig Londonból, a Brit Nemzetközösség konferenciájáról hazafelé szállt le Zágrábban, hogy Brioni szigetén, Tito adriai-tengeri rezidenciáján folytasson megbeszéléseket (július 18–19.).<sup>16</sup> Már önmagában a találkozó bejelentése is találgatásokra adott alkalmat. Frank Roberts belgrádi brit nagykövet 1956. június 29-én keltezett, rejtjelezett és bizalmas minősítéssel ellátott táviratában három scenáriót is elképzelhetőnek tartott: Tito esetleg a vezető semleges országok közös nyilatkozattételét tervezi, vagy a szovjet elképzelések támogatására kívánja megnyerni Nasszert és Nehrut, vagy esetleg az ENSZ-en keresztül kívánná átcsatornázni az amerikai és szovjet gazdasági segélyeket. Tisztában volt ugyanakkor azzal is, hogy a realitások felől közelítve a kérdést, nem feltétlenül kell

11 PRO FO 371/124273 RY1022/9.

12 „Azt hiszem, egy további tényezőt is figyelembe kell vennünk. Vagyis, hosszú távon nem biztos, hogy szerencsés, ha véleményei és nézetei nehezményezésével túl nagy ügyet csapunk Tito növekvő hiúságából.” PRO FO 371/124273 RY1022/16.

13 PRO FO 371/124273 RY1022/9. Hasonlóan vélekedett egyébként Nasszerről Nehru is. PRO FO 371/124274. RY1022/57.

14 PRO FO 371/124273 RY1022/10.

15 Az utasítások alapján a belgrádi brit nagykövetnek ki kellett fejtenie, hogy brit értelmezés szerint a bagdadi paktum nem volt nyugati domináns katonai tömb, hanem független országok szabad társulása, amely nagyban előmozdítja a térség gazdasági együttműködését. Sajnálatosnak Nasszer hozzáállását tartották, mivel a brit álláspont szerint az egyiptomi vezető, és nem a paktum kívánja a térséget ellenőrizni. Robertsnek továbbá azt is a jugoszláv vezetés értésére kellett adnia, hogy Nagy-Britanniának „jelentős és legitim érdekei” vannak a térségben. PRO FO 371/124274 RY1022/47.

16 A brioni találkozó részleteire lásd: *Aleksandar Životić: Jugoszlavija i Suezka kriza 1956–1957.* INIS, Beograd, 2008. 65–87.

a találkozó mögött hátsó szándékot feltételezniük,<sup>17</sup> és helyesen látta azt is, hogy a megbeszélések mindenképp növelni fogják Tito nemzetközi tekintélyét.<sup>18</sup>

Az „arisztokratikus karakterű és meggyőződésében nyugati demokrata” Nehru, a „parvenü balkáni gyökerekkel rendelkező kommunista diktátor” (Tito) és a „politikai ideológiát kereső muszlim katonai diktátor” (Nasszer) megbeszéléséről Selwyn Lloyd brit külügyminiszternek címzett részletes elemzésében Frank Roberts két témát emelt ki: Tito Szovjetunióban tett látogatását (ezt a konferencia legfontosabb kérdésének tekintette) és Algéria ügyét. Bár kénytelen volt elismerni, hogy Tito szovjetunióbeli látogatásáról meglehetősen kevés információval rendelkeznek,<sup>19</sup> úgy vélte, hogy „Nasszer saját, jövő hónapban esedékes moszkvai látogatása előtt bizonyosan profitálni szeretett volna Tito elnök tapasztalataiból”. Algéria kapcsán pedig azt emelte ki, hogy a jugoszláv–indiai együttes fellépés hatására nem fogadták az algériai felkelők négyfős küldöttségét.<sup>20</sup> Azonban nemcsak az algériaiak, hanem Nyikolaj Firjubin belgrádi szovjet nagykövet is sikertelenül próbált kapcsolatba lépni Titóékkal, majd váratlanul Anasztasz Mikojan szovjet miniszterelnök is Brionira érkezett. Látogatása céljáról azonban a brit diplomaták végig a sötétben tapogatóztak.<sup>21</sup> Azt viszont kiemelték, hogy Tito és Nasszer között korántsem volt teljes az összhang. Kisebbségi tanácsalanságot okozott ugyanis, hogy az egyiptomi államférfi fel kívánta keresni a szarajevói muszlim közösséget, és belgrádi beszédében erős gyarmatellenes hangot ütött meg, miközben Tito jelzésértékűen szótlan maradt. Nem segített a tartózkodó légkör oldásában az sem, hogy Nasszerre kedvezőtlen benyomást tett a nagy szakadék Tito fényűző életvitele és az átlagember életszínvonala között.<sup>22</sup>

17 Megerősítette ebben július 7-i találkozója Koča Popovićsal. Habár a jugoszláv külügyminiszter elismerte, hogy a találkozó valóban szokatlan lesz, azt nem tekintette különösen jelentősnek. Sőt azt is megkérdőjelezte, hogy az idő rövidsége miatt (Nehru mindössze egy napot töltött Jugoszláviában) sikerül közös zárónyilatkozatot megfogalmazniuk. PRO FO 371/124274 RY1022/59.

18 PRO FO 371/124274 RY1022/57.

19 Tito 1956. június 2–23. között tartózkodott a Szovjetunióban. A látogatásra vonatkozóan lásd: *Rajak, S.: Yugoslavia and the Soviet Union* i. m. 151–161.

20 PRO FO 371/124275 RY1022/74. Az algériai polgárháborúról lásd: *J. Nagy László: Az algériai háború 1954–1962*. Universitas, Szeged, 2010. Abba, hogy nem került sor az algériai küldöttség fogadására, az is belejátszhatott, hogy május 7–12. között Tito hivatalos franciaországi látogatást tett.

21 Frank Roberts először az asszuáni gát építését sejtette a szovjet nagykövet hirtelen felbukkanásának hátterében, Mikojan váratlan megjelenését követően azonban inkább azt feltételezte, hogy Firjubin a szovjet miniszterelnök érkezését kívánta tudatni Titóval. Végül úgy vélte, hogy a szovjetek egyszerűen csak ott kívántak lenni, hogy helyből figyelhessék a megbeszéléseket. PRO FO 371/124275 RY1022/77. Mikojan látogatása (a szovjet miniszterelnök Budapestről repült Jugoszláviába) valójában Rákosi Mátyás bukásával függött össze. Svetozar Rajak feltételezi továbbá, azzal, hogy Mikojan Rákosi eltávolítását követően azonnal Titóhoz utazott, Hruscsov azt a látszatot akarta kelteni, hogy az MDP első emberének lemondatása közös szovjet–jugoszláv fellépés eredménye volt. Mi több, áttételesen Jugoszlávia *de facto* visszatért volna a szovjet táborba. Mikojan látogatásának, így Rajak, gyanút is kellett volna ébresztenie Tito új szövetségeseiben. Az ez utóbbi miatt különösen neheztelő Titónak azonban sikerült elérnie, hogy Mikojannal való találkozására csak július 21–22-én, Nehru és Nasszer hazautazását követően kerüljön sor. *Rajak, S.: Yugoslavia and the Soviet Union* i. m. 166.

22 PRO FO 271/124275 RY1022/77.; RY1022/78.



Hosszas viták után<sup>23</sup> végül mégis sikerült közös zárónyilatkozatot kiadni. Eről szóló bizalmas és rejtjelezett táviratában (1956. július 21.) Frank Roberts azt emelte ki, hogy a kommuniké mindössze „általánosságokban fogalmazott” és a legvitatottabb kérdésben is „körültekintően mérsékelt” maradt. Ebben, nem alaptalanul, Nehru „segítő és felelősségteljes” szerepét tekintette a legfontosabbnak.<sup>24</sup> Így Nasszer, aki a konferencián „mérsékeltlen és államföhöz méltóan” viselkedett, a palesztin kérdésben csak „langyos” támogatást kapott, miközben a nyilatkozat kétszer is kiemelte, hogy Nagy-Britanniának jogában áll megőrizni közel-keleti gazdasági érdekeltségeit. A bagdadi paktumot pedig egyetlen szóval sem említették.<sup>25</sup> A zárónyilatkozat mérsékelt hangvételébe a brit nagykövet szerint az is belejátszhatott, hogy az asszuáni gáttal kapcsolatos brit–amerikai döntés csak a konferencia után derült ki: *„Szerencsére az asszuáni gáttal kapcsolatos brit–amerikai döntés csak a konferencia után derült ki, különben, attól tartok, a Nasszer iránti jugoszláv szimpátia erőteljesebben megnyilvánult volna. A Szezei-csatorna Társaság ezt követő államosítását bizonyosan kevésbé fogják bírálni ebben a kommunista országban.”*<sup>26</sup>

## Jugoszláv közvetítés Nagy-Britannia és Egyiptom között

Mint ismeretes, az Egyesült Államok 1956. július 19-én – tehát a brioni konferenciával egy időben – döntött arról, hogy visszavonja az asszuáni gát építéséhez tett hitelajánlatot. Néhány nappal később (július 23-án) kettős referendum eredményeként új alkotmányt fogadtak el Egyiptomban, Nasszert pedig köztársasági elnökké választották. Három nappal később (július 26-án) Alexandriában elmondott beszédében Nasszer bejelentette a csatorna államosítását.<sup>27</sup> Az ezt követően kirobbant, novemberre háborús konfliktussá eszkalálódott ellentét nemcsak a brit–egyiptomi kapcsolatokat érintette, hanem hatással volt a jugoszláv–egyiptomi és a brit–jugoszláv kapcsolatok alakulására is. Mivel a háborús összecsapással végződő konfliktusra adott jugoszláv reakciók külön tanulmány témáját képezhetnék, e helyütt csak a londoni nemzetközi hajózási konferencia összehívására adott jugoszláv válasszal és az ENSZ Biztonsági Tanácsa elé terjesztett jugoszláv javaslat brit percepciójával foglalkozom.

23 A találkozót követően Frank Roberts Dayal belgrádi indiai nagykövettől bizalmas információként arról értesült, hogy a jugoszlávok már Nehru érkezése előtt hozzáfogtak a zárónyilatkozat megfogalmazásához. Hangvétele miatt Nehru azonban nem fogadta el azt. Ekkor hangos szóváltásra került sor, majd Dayal részvételével a hajnali órákba nyúlóan készítették egy újabb változatot, ami viszont Tito és Nasszer számára volt elfogadhatatlan. Így mindhárom fél saját változatot készített, amelyek közül végül szóban, apró módosításokkal, az indiai variáns mellett tették le a voksukat. Dayal információit helytállóan fogadva el, Robert azt is megemlíttette, hogy a fentieket a jugoszláv források is megerősítették. PRO FO 371/124275 RY1022/77.

24 Nehru hatását egyébként a jugoszlávok tompítani szerették volna. Bár kénytelenek voltak elismerni, hogy a zárónyilatkozatot ő fogalmazta meg, az áteröltetés érdemét Titónak tartották fenn. PRO FO 371/124275 RY1022/74.

25 PRO FO 371/124275 RY1022/65.

26 PRO FO 371/124275 RY1022/74.

27 J. Nagy László: Az ummától a nemzetállamig. Az arab országok a 19–20. században. SZTE Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 2009. 113.

Habár Frank Roberts belgrádi brit nagykövet augusztus elején még úgy látta, hogy a hagyományos szimpátia ellenére a jugoszláv vezetés neheztelt Nasszer lépése miatt,<sup>28</sup> a hivatalos jugoszláv álláspont szerint, amint azt Dobrivoje Vidić helyettes külügyminiszter (acting foreign minister) augusztus 14-én a brit nagykövet előtt kifejtette, Egyiptomnak elméletben jogában állt államosítani a csatornát. A jugoszláv vezetés legfontosabbnak a kérdés békés rendezését, az egyiptomi szuverenitás tiszteletben tartását és a csatorna szabad használatát tekintette. Emellett jelen kívántak lenni a 18 ország részvételével Londonban megrendezésre kerülő, a Szezei-csatorna hajózásával foglalkozó, sorrendben második konferencián is.<sup>29</sup> A brit diplomácia azonban mindenképp el kívánta kerülni a jugoszláv részvételt. Habár ezt a nyilvánosság előtt gyakorlati okokkal magyarázták,<sup>30</sup> talán mégis Kardelj meglátása felel meg a valóságnak, ahogyan azt augusztus 16-án ki is fejtette a brit nagykövetnek: szimplán nem kívánták Jugoszlávia részvételét: *„Szezei kapcsán Kardelj azt mondta, hogy miközben elfogadják Jugoszlávia londoni konferencián való részvétele ellen szóló egyes érveinket, úgy gondolja, hogy a legfőbb ok az, hogy nem akarjuk, hogy ott legyenek.”*<sup>31</sup> Alátámasztja ezt a Foreign Office október 18-án Belgrádba küldött titkos távirata is, miszerint elég nagy nehézségbe ütközött a 18 állam nézetének koordinálása. Újabb ország meghívása csak további repedéseket jelentene és gyakorlatilag megkérdőjelezné az egységet: *„[...] a második londoni konferencián is nagy nehézségeket okozott a tizennyolc [rész vevő] nemzet összefogása, amiért jelentősen fel kellett hígítanunk az eredeti terveinket. [...] Nyilvánvalóan lehetetlen Jugoszláviát anélkül meghívni, hogy a jelenlegi csoportot olyan mértékben ki ne bővítenénk, ami a gyakorlatban lehetetlenné tenné az egységet.”*<sup>32</sup> A részvételhez azonban a jugoszlávok, legalábbis a nyilvánosság előtt, csökönyösen ragaszkodtak.

A brit–jugoszláv álláspont az Egyesült Nemzetekben sem közeledett egymáshoz. A jugoszlávok két megvétőzött biztonsági tanácsi határozattervezetüket követően október végén a Közgyűlés rendkívüli ülését kívánták összehívni. A brit diplomácia ez ellen gyakorlatilag tehetetlennek bizonyult, mert ahogyan arról Pierson Dixon brit ENSZ-nagykövet október 31-én kelt, bizalmas és sürgős minősítéssel ellátott rejtjeltáviratában beszámol, az amerikai delegáció is „maximális nyomást” fejtett ki a Biztonsági Tanács tagjaira, hogy támogassák a jugoszláv javaslatot. Dixon

28 PRO FO 371/119099 JE14211/614.

29 PRO FO 371/119099 JE14211/625. Nagy-Britannia, Franciaország és az Egyesült Államok részvételével az első konferencia július 29-én, pár nappal a Szezei-csatorna államosítását követően ült össze. Ekkor döntöttek arról, hogy mely országok vegyenek részt az augusztus 16-án kezdődő második konferencián. Mivel a résztvevőknek nem sikerült egyhangú álláspontot kialakítaniuk, szeptember 19-én egy harmadik konferencia is megkezdte munkáját Londonban. *Dragan Bogetić: Nova strategija spoljne politike Jugoslavije 1956–1961. Institut za savremenu istoriju, Beograd, 2006. 128.*

30 Eszerint nyolc országot az 1888. évi konvenció alapján hívtak meg, nyolc országot a csatornát leginkább használó országgént, nyolc ország képviselője pedig olyan államként vett részt a konferencián, amelynek kereskedelme leginkább a csatorna használatától függött. A Jugoszláviának kifejtendő hivatalos brit indoklás egyébként kiemelte, hogy sem Libanont, sem Izraelt nem hívták meg a konferenciára. PRO FO 371/119097 JE14211/570.

31 PRO FO 371/119109 JE14211/857.

32 PRO FO 371/119194 JE14216/125.

szerint az Egyesült Államok célja kettős volt: egyrészt meg kívánták akadályozni, hogy a Biztonsági Tanács a szovjet javaslatot fogadja el, másrészt el kívánták kerülni, hogy a francia–brit lépést elítélő határozat kapcsán szavazniuk kelljen. Az amerikai nyomásgyakorlást követően nem lehetett kérdéses, vajon a többség támogatja-e a jugoszláv tervezetet. Azt még aznap hét igen, kettő nem (Nagy-Britannia és Franciaország) és két tartózkodás (Ausztrália és Belgium) mellett elfogadták.<sup>33</sup>

1956 eseménydús ősze, az ENSZ Biztonsági Tanácsában kifejtett, Egyiptomnak kedvező jugoszláv álláspont nyilvánvalóan hozzájárult Tito és Nasszer kapcsolatának további elmélyüléséhez. Ezt mutatja, hogy 1958–1961 között számos alkalommal találkozott hosszabb-rövidebb ideig a két államférfi. Csak 1958–1959-ben három ilyen alkalomra került sor: 1958 nyarán Brioniban, 1958. december 5-én Port-Szaídban (Tito távol-keleti körútjának első állomásaként), valamint 1959. február 20–28. között, amikor a jugoszláv államférfi Indonéziából visszafelé, Etiópián és Szudánon keresztül ismételt, ezúttal már hosszabb ideig Egyiptomban tartózkodott.<sup>34</sup> Az általam áttekintett levéltári források alapján úgy látom, hogy a brit diplomácia a három találkozó közül Nasszer 1958. júliusi jugoszláviai látogatásáról rendelkezett kellő információval.<sup>35</sup> Az egyiptomi politikus július 2-án érkezett Jugoszláviába. Miután részt vett a Sutjeska folyónál 1943-ban vívott partizánharcok 15. évfordulóján rendezett ünnepeken,<sup>36</sup> július 8–9-én egy újabb „brioni csúcs” részeként Titóval és Evangelosz Averoff görög külügyminiszterrel folytatott megbeszéléseket.

A csúcstalálkozóról a Foreign Office-ban július 18-án készített, részben máig titkosított memorandum szerint a „szívélyes légkörben” megrendezett tanácskozást mindhárom fél saját jól felfogott érdekében kívánta felhasználni. Eszerint a jugoszlávok célja alapvetően annak demonstrálása lett volna, hogy az 1956-os magyar forradalmat követően ismételtlen megromló szovjet–jugoszláv pártközi kapcsolatok ellenére sem sikerült az országot újra elszigetelni. Titóhoz hasonlóan Nasszer is semlegességét és az el nem kötelezettek országok közötti vezető szerepét kívánta

33 PRO FO 371/121746 VR1074/443.; VR1074/457.

34 Tito 1959. februári látogatásáról a belgrádi brit nagykövetség csak a sajtó alapján tudott képet alkotni. Eszerint a Szuezebe érkező jugoszláv államférfi az őt fogadó Nasszerrel azonnal Kairóba utazott, ahol másnap hivatalos megbeszéléseket folytattak. Ennek részleteiről azonban a belgrádi brit diplomaták az általam áttekintett iratok alapján nem rendelkeztek bővebb információval. A látogatás részeként az akkor az Egyesült Arab Köztársasághoz tartozó Szíriába is ellátogattak. Damaszkuszban az éppen ott tartózkodó Mohamed al-Badr jemeni koronaherceggel is megbeszélést folytattak. Tito továbbá részt vett egy földosztáson és Latakában megtekintette az új kikötőt, amely jugoszláv segítséggel épült fel. PRO FO 371/145122 RY10316/5.

35 A konferencia a brit–egyiptomi diplomáciai kapcsolatok hiánya miatt sajátos diplomáciai próbatétel elé is állította John Nicholls belgrádi brit nagykövetet: részt vehet-e egy olyan fogadáson, ahol Nasszer is jelen van? A gordiuszi csomót a külügyminisztérium utasítása vágta át. Eszerint Nasszer érkezésekor se a repülőtérre, se a vasútállomásra ne menjen brit delegáció. Az egyiptomi meghívást egyértelműen el kell utasítaniuk, jugoszláv meghívás esetén azonban kívánatos, hogy azon a nagykövet vagy személyes képviselője részt vegyen. PRO FO 371/131343 JE10392/4.

36 John Nicholls belgrádi nagykövet úgy értesült, hogy utólag döntöttek Nasszer meghívásáról, és jugoszláv szempontból nem is volt különösen fontos részvétele a megemlékezésen. PRO FO 371/136815 RY1023/6.



demonstrálni. A Foreign Office szerint az egyiptomi államfő számára erre azért is szükség volt, mert nem is olyan régen még Moszkvában tett látogatást, és el akarta kerülni annak látszatát, hogy teljesen a Szovjetuniótól függ. Nehezebben tudták megítélni a görög részvétel mögött meghúzódó okokat. John Nicholls belgrádi brit nagykövet értesülései szerint kifejezetten jugoszláv kérésre vettek részt a megbeszéléseken. Mivel a ciprusi kérdésre a zárónyilatkozat nem utalt, a nagykövet kizárta, hogy ez az ügy húzódhatott meg a háttérben.<sup>37</sup> A külügyminisztérium ezért inkább azt feltételezte, hogy a Balkán-paktum kudarcát követően<sup>38</sup> a görögök is függetlenségüket kívánták hangoztatni. Az elemzők ugyanakkor tisztában voltak azzal, hogy a jelentős amerikai segély miatt „biztosan kétszer is meggondolják, mielőtt teljesen semlegesek lennének”. Abban azonban nem láttak semmi kivetnivalót, hogy egy „kis udvarias zsarolással” hassanak az amerikai külpolitika formálóira.<sup>39</sup> Meglátásom szerint a belgrádi brit nagykövet általánosságban is helyesen látta a gyakori csúcstalálkozók valódi jelentőségét. A jugoszlávok és az egyiptomiak számára egyértelműen fontos, hogy időnként egy másik, elismert fél társaságában mutakozzanak: *„Mindkettejük érdeke, hogy időről időre tiszteletre méltó társaságban jelenjenek meg. Jugoszlávia számára jelen pillanatban [at this juncture] különösen fontos annak demonstrálása, hogy a Szovjetunióval való szakítása után sem maradt barátok nélkül a világban.”*<sup>40</sup>

A Tito és Nasszer találkozásairól készített brit jelentések, elemzések kapcsán megfigyelhető hiányosságok meglátásom szerint azzal is összefüggtek, hogy a szuezi válságot követően egészen 1959-ig megszakadtak a diplomáciai kapcsolatok Nagy-Britannia és Egyiptom között. A nagykövetségi szintű kapcsolatokat pedig csak 1961-ben állították helyre. Így a brit diplomaták a kétoldalú jugoszláv–egyiptomi kapcsolatokról csak Belgrádból tájékozódhattak.

Jugoszlávia szerepe azonban nem csak hírforrásként értékelődött fel a brit diplomaták szemében. Londoni levéltári kutatásaim során bukkantam egy 1957. december 17-i keltezésű, a Foreign Office déli osztályának küldött bizalmas minősítéssel ellátott levélre. A levél melléklete Sutherland kereskedelmi első titkár november 25-én kelt feljegyzését tartalmazza. Sutherland pár nappal korábban részt vett egy, az amerikai nagykövetségen rendezett büfévacsorán, ahol a kereskedelmi titkáron kívül csak amerikai állampolgárok voltak, kivéve a belgrádi egyiptomi tanácsost és feleségét. Habár a brit első titkár nem feltételezett mögöttes szándékot, sokatmondó, hogy Zaki egyiptomi tanácsos kérte, Sutherlanddel egy asztalhoz ültessék. A kapcsolatfelvételhez egyébként a tanácsos mindenképp

37 Azt azonban elképzelhetőnek tartotta, hogy Averoff eredetileg Párizsba utazott volna, hogy a Charles de Gaulle vendégeként szintén ott tartózkodó Dulles amerikai külügyminiszterrel is megbeszéléseket folytasson. Miután Dulles elvetette javaslatát, inkább Jugoszláviába látogatott. PRO FO 371/136815 RY1023/6.

38 Jugoszlávia, Görögország és Törökország 1954-ben Ankarában kölcsönös katonai segítségnyújtásról szóló paktumot kötött egymással. Az úgynevezett Balkán-paktum azonban a ciprusi kérdés miatt kiéleződő görög–török ellentétek következtében hosszabb távon nem bizonyult életképesnek.

39 PRO FO 371/136815 RY1023/6.; RY1023/6A.

40 PRO FO 371/136815 RY1023/6.

ideális személynek bizonyult: megközelítőleg tíz évig dolgozott Egyiptom londoni nagykövetségén, Mohamed Negib hatalomra kerülése előtt két nagykövetnek is a magántitkára volt. Belgrádba érkezése előtt a kalkuttai konzulátust vezette, így feltehetően kellő indiai kapcsolatokkal is rendelkezett. Felesége pedig a 15. századi angol irodalomból doktorált a londoni King's College-ban.<sup>41</sup>

Annak eldöntése, hogy valóban már ekkor történtek-e a kapcsolatfelvételre irányuló tapogatózások, további levéltári kutatásokat tesz szükségessé. Tény viszont, hogy a Foreign Office az egyiptomi tanácsostól első kézből olyan információkhoz jutott, amely szerint nem volt minden „fenéig tejfel” a jugoszláv–egyiptomi kapcsolatokban. Zaki ugyanis nehezményezte, hogy vezető jugoszláv politikai körökben az egyiptomi nagykövet korántsem részesül szívélyes fogadtatásban. Kérdéseikre, főként a szovjet–jugoszláv kapcsolatokra vonatkozókra, alig kaptak érdemi választ. A nehézségek nemcsak politikai, hanem gazdasági téren is jelentkeztek. Ennek köszönhetően az egyiptomiak végül nem a jugoszlávoktól, hanem Magyarországról importáltak nagy mennyiségben élő állatot, az áru-ellen-tételezési nehézségek miatt pedig Lengyelországtól vettek hajókat.<sup>42</sup>

Szintén a kapcsolatfelvételi puhatolózásokra utal, hogy 1958. június 20-án Edwin Chapman-Andrews khartoumi brit nagykövet arról írt Londonba, hogy Titón keresztül esetleg befolyásolhatnák Nasszert. Szudánból ugyanis úgy látta, hogy Nasszer nagyra becsüli a jugoszláv államférfit, és hallgat a szavára. Sőt arról is értesült, hogy Tito figyelmeztette Nasszert, legyen óvatos a Szovjetunióval folytatott tárgyalásain: *„Nem tudom, hogy hányadán is állunk manapság Titóval, de mindennél világosabb, hogy ha még 100 százalékban kommunista maradt, az oroszok nem igazán kedvelik, sem ő őket. Ezért azon tűnődöm, nem lehetne-e valahogyan Nasszert befolyásolni Titón keresztül? Azért említem ezt, mert itt számos jel arra utal, hogy Nasszer nagyra tartja Titót; és arról is értesültem, hogy Tito figyelmeztette Nasszert, szerfelett óvatos legyen abban, hogy meddig megy el az oroszokkal, akik, így Tito, most a világon mindent megígérnek, aztán végül börtönbe vetnek.”*<sup>43</sup> A külügyminisztérium július 1-jei válaszában nem vetette el az ötletet, viszont a londoni diplomaták fontosnak tartották, hogy bármilyen megjegyzés kizárólag spontánul hangozzon el és semmiféle olyan utalást ne tartalmazzon, miszerint brit vagy amerikai ösztönzésre kerülne arra sor. Nasszer látogatását amúgy is érdeklődve várták, és remélték, hogy Tito „talán kicsit felnyitja Nasszer szemét”.<sup>44</sup>

Szerencsére nem sokat kellett várniuk a jugoszláv kezdeményezésre sem. 1958. július 21-én a londoni jugoszláv nagykövet és D. Omsby Gore megbeszélésén a jugoszláv diplomata nemcsak hogy kitért Nasszer már említett brioni látogatására, hanem nyilvánvalóvá is tette a brit diplomata előtt, hogy az egyiptomi vezető valóban jobb kapcsolatokat szeretne ápolni a Nyugattal. A nagykövet szerint

41 PRO FO 371/130500 RY10316/6.

42 PRO FO 371/130500 RY10316/6.

43 PRO FO 371/131343 JE10392/6.

44 PRO FO 371/131343 JE10392/6.

a nyugati hatalmak (és minden bizonnyal itt a britekre célzott) rugalmassága nagyban megkönnyítene Nasszer számára e lépés megtételét.<sup>45</sup>

A tapogatózás legkésőbb 1959 tavaszára mindenképp kedvező fogadtásra talált. Ivo Vejvoda londoni jugoszláv nagykövet 1959 márciusában, mielőtt több hétre szabadságra hazautazott volna, március 24-én felkereste Roger Stevenst a külügyminisztériumban. A brit diplomata a látogatásról készített saját feljegyzése alapján biztosította a jugoszlávokat, hogy az arabok belső konfliktusaiiban Nagy-Britannia semleges kíván maradni. Sőt Vejvodán keresztül azt is megüzente a jugoszláv kormánynak (és így természetesen a belgrádi egyiptomi nagykövetnek is), hogy a kapcsolatok őszinte normalizálására töreksenek: „[...] felvettem, hogy a kairói jugoszláv nagykövet talán talál alkalmat arra, hogy biztosítsa az EAK hatóságait arról, hogy őszintén a kapcsolatok normalizálásának elősegítésére törekszünk. Vejvoda elégedettnek tűnt, hogy őt bíztam meg ezen üzenet továbbításával, és megígérte, hogy Belgrádba érkezve beszélni fog kormányával.”<sup>46</sup>

Mindezeket követően Tito június 12-én fel is ajánlotta az éppen Jugoszláviában vendégeskedő John Hare brit mezőgazdasági miniszternek jószolgálatait. A jugoszláv államfő miután kifejtette, hogy az egyiptomi belpolitikáról Nasszerrel több alkalommal is részletesen beszélt, úgy vélte, hogy Nasszer őszintén javítani kíván a kétoldalú kapcsolatokon, így a másik félnek, vagyis a briteknek kellene jelezni: „Kategorikusan kijelentheti, hogy Nasszer őszinte vágya az, hogy javítsa a kapcsolatokat az Egyesült Királysággal és az USA-val. Úgy gondolja, hogy most a »másik oldalnak« kell megmutatnia, hogy kölcsönös ez a vágy.” Miután a megbeszélésen részt vevő Nicholls nagykövet Nasszer gyanakvása miatt csak lassú javulást tartott elképzelhetőnek, Tito nyíltan kifejtette, hogy „bár lehet, hogy lassú, de szükségszerű a javulás. Nagyon komolyan beszélve ezt követően felajánlotta jószolgálatait, mondván, hogy ha bármiben segíteni tudja a brit–egyiptomi kapcsolatok javulását, örömmel fogja azt megtenni.”<sup>47</sup>

Habár kutatásaim nem terjedtek ki arra, hogy a brit diplomácia Jugoszlávián kívül más csatornákat is igénybe vett volna, 1960 decemberében a britek valóban üzentek a jugoszlávokon keresztül Kairóba. 1960. december 22-én ugyanis a Foreign Office egyik munkatársa, John G. S. Berth együtt ebédelt Anton Duhaček jugoszláv tanácsossal. Berth az ebéd során megemlítette, hogy a jugoszlávok, amikor az egyiptomiakkal beszélnek, egyrészt utalhatnak arra, hogy a „nagykövetek cseréje [...] egyik oldal számára sem jelent előnyt. Mind Nagy-Britannia, mind pedig az EAK számára hasznos lenne.” Különösen az Egyesült Arab Köztársaság számára, amely így „hallathatná hangját Londonban”. Másrészt, azt is közölhetik, Nagy-Britannia őszintén törekszik arra, hogy „üzletemberekhez méltó viszonyt” építsen ki Nasszerrel.<sup>48</sup>

45 PRO FO 371/136814 RY1022/10.

46 PRO FO 371/145147 RY1051/10.

47 PRO FO 371/145150 RY1052/14.

48 PRO FO 371/150939 VG1051/216.

Így részben talán a jugoszláv diplomácia sikerének is tekinthetjük, hogy az el nem kötelezett országok első, belgrádi konferenciájáról, valamint az azt előkészítő kairói konferenciáról már nemcsak a jugoszláv, hanem az egyiptomi fővárosból is érkeztek jelentések a brit fővárosba. Az 1961. június 5–13. között megrendezésre kerülő kairói előkészítő konferenciáról H. Beeley kairói brit nagykövet június 17-i összefoglaló elemzéséből kiderül, hogy a húsz ország és az algériai átmeneti kormány részvételével (Brazília megfigyelőként vett részt a konferencia munkájában) zajló megbeszélésekre a vita és a civakodás légköre nyomta rá a bélyegét. Különösen Algéria és Kongó részvétele kapcsán csaptak össze az indulatok. Kairóban így csak a konferencia végleges helyszínéről és a napirendi pontokról állapodtak meg. A résztvevők álláspontját vizsgálva Beeley úgy látta, hogy az India körül tömörülő, mérsékelt nézeteket képviselő országok és a Ghána vezette, radikális nézeteket valló afrikai államok között húzódott a fő törésvonal. Jugoszlávia álláspontja kapcsán mindössze annyit emelt ki, hogy az indonéz delegációhoz hasonlóan meglehetősen közönyt színleltek, bár feltételezte, hogy szívük szerint az indiaiak „felé húztak”. Arról azonban, hogy a házigazdák milyen nézetet vallottak, az elemzés nem tett említést.<sup>49</sup>

Már a belgrádi előkészületek feszült légkörében, amin a nemzetközi hidegháborús feszültségek sem enyhítettek, a Foreign Office úgy látta, a konferencia összetételétől függ, mennyire lesz káros a nyugati érdekekre. Habár tisztában voltak azzal, hogy a meghívandók körét nem befolyásolhatják, arra viszont igenis lehetőséget láttak, hogy álláspontjuk kifejtésével a Nyugat-barát semleges országokat segítsék.<sup>50</sup> Mindezt úgy, hogy közben elkerüljék a befolyásolás látszatát. Céljaikra nézve kedvezőnek vélték, hogy Nehru mellett Tito és Nasszer is érdekelt a „kairói káosz” elkerülésében.<sup>51</sup>

A fentiek alapján megkönnyebbüléssel is eltölthette volna a brit diplomatákat, hogy a szeptember 1-jén megkezdődött konferencián Nasszer államfőhöz méltóan visszafogott beszédet tartott.<sup>52</sup> Tito beszédével viszont már korántsem voltak elégedettek. Jugoszlávia és Egyiptom konferencián játszott szerepe kapcsán Michael Creswell belgrádi brit nagykövet magáról a konferenciáról készített összefoglaló beszámolójában kiemelte, Tito a „legszorosabb munkakapcsolatokat alakította ki” Nasszerrel, annak ellenére, hogy kezdetben indiai és egyiptomi részről heves ellenállásba ütközött Tito szorosabb együttműködést szorgalmazó terve. A konferencia így tovább erősítette Jugoszlávia világpolitikai pozícióját, Tito és Nasszer között pedig a szélsőségesek és a mérsékelték közti nézeteltérések ellenére sem romlott meg a kapcsolat.<sup>53</sup>

49 PRO FO 371/161212 WP13/37.

50 PRO FO 371/161212 WP 13/39.

51 PRO FO 371/161218 WP13/142.

52 PRO FO 371/161226 WP13/287.

53 PRO FO 371/161226 WP13/286.

PÉTER VUKMAN

YUGOSLAVIA, GREAT BRITAIN AND EGYPT, 1956–61  
AN ANALYSIS OF FOREIGN OFFICE SOURCES

The article analyzes Yugoslav–Egyptian foreign relations between 1956–61, and pays particular attention to its development, significance and usefulness for British foreign policy. From early 1955 on, British diplomats regularly reported on the meetings between Josip Broz Tito and Gamal Abdel Nasser and underlined the main points of the discussions, and their significance for British foreign policy in general, and British–Yugoslav and British–Egyptian foreign relations in particular. After the nationalization of the Suez Canal, Yugoslavia’s (non) participation at the subsequent London conferences and its role in the UN debate were of particular concern for Britain. As the diplomatic relations were broken between Britain and Egypt, Yugoslavia provided a useful source of information and played an important role in the normalization of British–Egyptian relations, offering its goodwill and mediation. British diplomats also regarded Yugoslavia as a useful intermediary, and sent messages to the Egyptians through Yugoslav diplomatic channels. Finally, the article analyzes the British perception of the preparation for the first congress of the non aligned nations in Belgrade and its preliminary congress in Cairo, both held in 1961.